

EUSKO JAURLARITZA ETA EUSKERA (50 URTE)

Ez da nik aukeratutako gaia gaurko au. Eskatua be ez. Emona edo agindua baiño. "Eusko Jaurlaritzaren 50 urteak".

Gai zabala eta luzea.

Zegaitik gai ori? Bear ba da oituraz erabilten doguzan gaietatik urtetarren, edo ta gaur beste era batera oiturazko diran 25,50 edo ta 100 urteen ospakizun gogorapenez.

Dana dala alegin egin daigun zerbait esaten.

Lenengoz eskerrak emon bear dautsadaz gure Jaunari, 50 urte oneik ikusi eta ezagutu, bizi eta jazaten (sufri-duten) lagundu daustalako.

Gu, azken gerratera eldu giñanean, ameslari soillak giñan. Ez giñan politikari. Ameslariak.

Jakiña da Arana Goiri'ren itxarkundeari esker, gure gurasoak asita egozala gure jaubetasunaren kontzientzi bat artzen. Azkatasuna urrun ikusten zan. Gure erriak ez eukan indarrrik, eta txarrena, ez eukan batasunik be, batzuk naiko eben azkatasunerako. Baiña "azkatasun eguzkia basotik urten da..." abestuten gendun.

Eta gure agintarrietan eta ordezkarietan zela-alako kezka edo ardura be sortuten asia zan.

1917 urtean (gure gizalditik aria luzatzen astearren) Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa'ko Aldundiak, Gasteiz'en batuta, alako egitasmu antzeko bat egin eben. Aidean edo asmoetan geratu zan.

Gero Eusko Ikaskuntza arduratu zan egitasmu sakon eta zeatzago bat gertuten. Eta 1924 urterako Batzaldi edo Kongresu bat gertuten asi zan. Baiña Primo de Rivera'ren diktadura zuria etorri zan. Eta sei urtetako mututasuna ezarri.

Errepublika etorri zan 1931 urtean.

Danok dakigu urteko Maiatzaren bigarren eguna, Bilbo onetako liberalak jai ospatuten dakiela. 1932 urteko egun orretan Prieto politikaria Bilbora etorri eta au esan eban: Gobernuo lendarriak mezu bat, mandatu bat emon eutsala: Euskotarrei esateko euren askatasunak emoteko lokune (konpromisoa) eukala.

Egia esan, ez eban ezagutzen euskaldunen ortarako eskubide berezi eta jatorrik. Peninsulako beste erri guztiak eukiko eben askatasun egokitze bat lez baiño.

Prieto'ren mezua, ordez, beste era bateko egitasmuak ixilu naian etorran.

Jakiña da Errepublika era erabagi edo sortu zan egun berbertan, Getxo'ko Udaletxean, Jose Antonio Agirre'k Euskalerriko alkate guztiei dei bat egitea eskatu ebala, Gernika'ko Batzar etxean batu eta bertan Euzkadi'ri bere nortasuna berreskuratu eta autortzeko, eta bereala asi zirala Euskalerriko alkateak erantzun baikorra emoten.

Agirre'k zintzo jokatu nai izan eban. Alderdikerietan naastu barik, erri maillan, udal maillan aurrera eroan nai

izan eban bere asmoa. Erantzuna baikorra izan zan, ez bakarrik Araba, Bizkaia eta Gipuzkoaren aldetik, bai eta Nabarra'tik be.

Barrero Eusko Ikaskuntza sartu zan, errialde bakoi-tzean bere Araudi edo Estatuto naikoa egin eta gero lau errialdetakoa ortik osotzeko asmotan.

Baiña Iruña'n egitea itxaroten zan Batzar Nagusia egin baiño iru egun lengano... Gipuzkoa'ko Udalak Azpeiti'n batuta, Batikanogazko artu-emonetarako eskubidea zuzen-zuzen euskaldunak izatea eskatu eben.

Gero Lizarra'n (Estella'n) sartu ziran eskabide oneik eta onartu zan Estatutoa, ustez beteko zana, baiña Madrid'en onartu zan Konstituziñoiko lenengo 24 atala zana, geroago 26 garrena izango zana, orrelako siniste eta eskubideen aurka etorran. Origaitik, Eusko Ikaskuntzaren egitasmutik kanpora artu edo sartu ziran atalak, ez eben oniritxirik lortuko ezetara be Madrid'en.

Gero beste nasteak sortu ziran. Udalak, asarrez, euren ardurak laga zituen, itxi. Errietan zela-alako gestorak sortu ziran. Erria gero ta beroago igarten zan. Bitartean Ekonomi-Ituna (Concierto Económico) be arriskuan igarten zan.

Orrelako giroan Euskal Udalen Batzordeak eta aldu-nak (parlamentariak) Zumarraga'n batzea erabagi eben. Baiña Errepublika, bere libertadea eskeintzen eta aizetu-ten, sakonetik euskal libertadeen bildur zan. Eta bere zain-dariak, orduan asaltoko guardiak deitzen ziranak eroan zitun Zumarraga'ko Udaletxera, Prieto eta lagunei ezik, bestiei berbetan ez lagateko asmotan.

Egun bi geroago barrero Udalik geienak euren aginteko-ardura itxi egin eben.

Nasteak eta ezin konponduak ezkertar eta eskumata-rren artean, eta Estatutoa mutu.

Giroa illuntzen eioan. Nik beste era batera egokiago esango neuke: sargoretzen. "Frente Popular" bat sortu bear zala España Laterrian, eta sortu zan. Auteskundeak irabazi be bai. Eta... euskaldunen Araudi berezia? Lena-koena: agindua bat eta emana bi, esanagaz bakarrik kont-enta adi.

Egoera orrek jarraitu egingo eban, 1936 urteko gerra sortu ez ba litz.

Eta gerrak gu euskaldunok bertan bera dana itxiko gendun bildurra sortu eban Madrid'en. Origaitik Manuel Irujo aldunari deitu eutsen Madrid'era españar gobernu nausian partaide izatera.

Irujo gertu egoan baiña baldintza bi ipini zitun: Eusko Araudia, Estatutoa onartzea eta E.A.J. Alderdiak ardura ori artzeko baimena emotea. Orrela Irujo'k Euzkadi'ra begira jokatu eban Madrid'en.

JAURLARITZA

Gure errialdeko egoera baltz ikusten zalako andik, eta premiñazko ebelako euskaldunen adiskidetasuna zaintzea, 1936'ko Urrilla'ren 1'an, Madrid'eko Korteetan, Eusko Araudia onartua izan zan. Orren ondorenez, Urrilla'ren 7'an lenengo Eusko Jaurlaritzaren eratu zan, Euskalerrian egozan alderdiak alkarregaz itz egin eta irizpide batera eldu ondoren, eta egun berean zin egin Gernika'n.

Orra, Estatutoari esker, eta gerra bitarteko zalako, ez Madrid'en bete-beteko esku zabaltasunez, baiña bai egoera larri baten estutasunen ondorenez, gure asmoetarako bide bat zabaldu.

Jose Antonio Agirre'k garbi esan eban Madrid'en Araudi ori onartu zan egun berean: Lege Biltzar onek errazoa emon nai izan dautso, *zati baten baiña ez ba da be*, euskaldunok urte luzeetan daukagun eta dakargun askatasun gurariari.

* * *

Gai luze eta zabala dala, esan dot, nirea.

Origaitik estutu egingo dot, itzaldi baten neurrietara egokitu eta mugatu. Eta, batez be, erakunde oneri dagokion edo beragaz lotuko daben ormetan sartu: Eusko Jaurlaritzaren 50 urte eta euskera.

Egun bat zeaztuteko, esan giñei, Euzkadi'ko lenengo Jaurlaritzaren istorian zear lenengoz, 1936'ko Urrilla'ren 7'an sortu zala.

Egun orretan zin egin eban Agirre tar Joseba Andoni lendakariak, Jaurlaritzako lendakari lez eta erakunde orren izenean, Gernika'ko Arbolaren kerizpean.

Eta egun orretan zabaldu zan Jaurlaritzaren barriaren lenengo egitasmu nagusia izango zana, bat bateko programa. Jaurgu agerpidea, deitzen zan euskeraz, eta bertan, labur, baiña zeatz, onelako asmoak aitatzen ziran:

Euzko gixonen eskubideak, nai berezikuak nai gixartekuak, ondo begiratu eta zainduak izango dira.

Zinismen agerketa eta uskurtz bazkunen azkatasuna be bai.

Bein-beingoz, gudearen zuzentza nagusija, agintza bakarra eta gudariak lagipetutea aleginduko da.

Erri bakea gogoz zainduko da.

Gudarozte-atzeko erri-gizonen ardura eukiko da.

Erri-zaintzarako oztia lenbailen ixentatuko da.

Gixarte-lagijetan agirizko aurrerakuntza dakarren erriketa erabiliko da, jakiñik gixon gustijak euren lan, ogasun eta adiñen egipenekaz aberrijaren nasaitasunari lagundu biar dautsala, eta gixonok, ordaiñez, gixarte ogasunak artzeko eskubidia daukela.

Euzko jaurguak, langilliei dirutzara, diru-irabazijetara eta lan-zuzentzetara eldu dagixan lagunduko dautse.

Alegiñak egingo dauz langillien irabazpidiei kalterik ez egiteko.

Lan-oporketarik ixan ez dedin, erri lanak ikasi eta zabalduko dauz.

Gudariak begirapen berezi bat ixango dabe...

Baiña, nire gaiari lotuta, au be agertzen zan lenengo egitasmu orretan: "Erri-irakaskintza gaietazko laterkera-biarkunak bete ezkerro, ikastola gustijetan eta ikasle malla gustijetan be, irakaskintza azkea eta euzkerea erabiltea lagipetuko da".

Egitasmuko agiri au ez eban lendakariak bakarrik izenpetzen, beragaz batera lenengo euzko jaurlaritzaren osotuko eben guztiak baiña, ordena onetan: Agirre, Monzon, De la Torre, Toyos, Leizaola, Gracia, Aldasoro, Astigarribia, Aznar, Nardiz eta Espinosa. Au da, guztira amaika (11) lagunek.

Jakiña danez eta igarriko danez, lenengo jaurlaritzaren onek, gain-gaiñez, guda araso eukan. Aurrez-aurre ekin bearra eta atzea sendotu bearra. Eta Gipuzkoa'ko anaiak Bizkai aldera igeska etortean, sortu eben lekutze eta egokitze zeregin larria.

Alaz eta laster asi zan Jaurlaritzaren ori beste kezka be eten edo erabagi naian. Orreitako bat, ainbat aldiz eskatu eta lortu ezin zan Euskal Unibersidade bateri atek zabaltzea izan zan. Nik esango neuke, gudan ebiltzan gazteei poz bat, itxaropen bat sortzea zala.

Eta Gernika'n illaren 7'an zin egin ondoren, lau egun geroago, illaren 11'an, Zuzentza eta Gogo Lantzea deitzen zan sailleko arduradun zan Leizaola jaunaren oro-agindu bat agertu zan Bilbo'n Osakintza Ikastola sortzen (Osakintza Fakultatea), Eusko Irakastola Nagusiko zati lez.

Oro-agindu orretan, zeaztasun guztiz, au esaten zan: "Euzkadi'ko izkuntza arazoa aintzakotzat arturik, euskera irakatsia izango da Osakintza ikastolan, osagilleak izan oi duten eguneroko jardunari egoki izango zaion eran; ontaroko Belgika eta Suiza'n erri-izkuntzak jakin erazten dituztela gogoan izanda".

Asmo ori aurrera eioala erakusteko, beste Oro-agindu bat agertzen da 21-XI-36'ko egunean: Onela diño asieran:

"Azaroaren 17 garrenez eman eta 18 garreneko Egunerokoan argitaldu dan Oroaginduak dion bezela, Lotazillaren lendabiziko egunean Osakintza Ikastola iriki erazi bearrean gera. Ortarako bear diran neurri eta erauk tajutzeko sasoi eldu zaigu beraz. Tajutze lan oneri ekiten, etzaigu aztu gure pausoak Euzko Irakastola Nagusia osatzera dijoazela: Osakintza Ikastola beronen zatia bai-toa".

Eta bigarren atalean, ikastaroetan banatuko diran gaien artean, Sendakintz-euzkera" agertzen da.

Geroago, 15-XII-36'ko Oroaginduan, Zinkunegi tar Joseba jauna izentatzen da Sendakintz-euzkera'ko irakasle lez.

(J. Zinkunegi, Errezil'en jaioa, Zarautz'eko osagillea, Balmes'en "El Criterio" Irizpidea deitureagaz euskeratu ebana...).

Ez da ori bakarrik.

Legeztuta egoan Eusko Araudiak, 7 garren ataleko f) zatian, Euzkadiri emoten dautsazan eskubideen artean, Euskal urietan jardungo diran agintzaren lanariak euskaldunak izan ditezela dion zatia da.

Eta gaitasun ori Lendakaritzari dagokionez, eta Lendakaritzaren guda auzian bururaino sartua dabillalako, Zuzentza eta Gogo Lantzea Zaingora eskubide ori aldatzeko legea agertzen da.

Baiña egitasmoen kezka eta ardurak, poz emonarren ez leuke erakutsi andirik emongo, egitadarik ikusiko ez ba litz.

Eta bat beintzat, gaur be erakunde askotan ikusten ez dana, au da: Nai eta gerratean egon eta egunetik gabera

gauza asko erabagi bear, Jaurlaritza bere zeregiñean asi eta lenengo egunetik Agintaritzaren boletina agertzen da, Euzkadi'ko Agintaritzaren Egunerokoa" izenagaz, euskera eta erderaz, lege eta agindu guztiak, ele bietan agertuaz. Beraz jaiogaz batera euskeraz berbetan asten da gure Jaurlaritza. Eta geiago, jaiog eta irugarren illebeta ordurako Alderdia eta Jaurlaritzak Euzkadi'n sekula ikusi eta eza-gutu ez zan egitada bat aurrera eroaten dabe: "Eguna" euskera utsezko egunkaria sortu eta aurrera eroan, Bilbo'n egunkariak atarateko erreztasuna egon zan artean. Nik, une ori bizi nebalako, ba dakit egitada orrek zelako eragiña euki eban Bilbo'n agertzen ziran egunkarietan, ainbat bidar bertako zuzendariak zirikatatu ginduezelako euretara aldatzera.

Jaurlaritza, nai eta guda gero ta latzago joan, euskera kezka ikusten da. Ala 1937'ko Apirilla'ren 21'an, Euskal Irakasle Elkarteak sortzeko agindua agertzen da. Agindu orren asieran esaten da: "Ona erriaren gogo-lantzeari buruz garrantzi handia duan arazo bat: euskera zabaltzea eta indartzea, agintaritz-izkuntza dan aldetik zor zaion itzala, politika eta gizarte barrutietan emanaz".

Eta Euskal Irakasle Elkarte ori, Zuzentza eta Gogo-lantze Zaingoaren barruan aurrez sortua zan "Euskera eta Euskal-elerti" saillaren mende sartzen zan.

Geiago. Nai eta lekuak estutzen joan, Eusko Jaurlaritzak euzko ikastolak sortzeko alegiñak egiten dauz, Euzkadi'ko ikastolak deitzen ziranetakoak, eta orrela 1937'ko Urtarrillean bost ikastola sortzen dira: Mundaka'n bi: Tribisarrospe tar Jon eta Etxeita tar Joseba Imanol izenekoak; Barrika'n bat, "Elexalde" izenekoak; Bustiri'n bat, Axpe'ko Neskatoen ikastola eta Bilbo'n beste bat: "Amarena" izenekoak.

Otsaillean iru: Barrika'ko "Goierri", Soporta'ko "Zelai aurre" eta "Zaldibar'eko" "Garitaonaindia tar Bitor".

Epaillean sei: Orozko'ko Ibarra'n bat, "Errekalde" izenekoak Bilbo'n; "Zurikaldai Nikanor" deiturakoa Gordexola'n; Mundaka'ko Aur ikastola; "Eleizbarren" deiturakoa Zollo'n eta Sondika'n "Goierdiko" deiturakoa.

Orra bonbapean, gero ta lur estuagoan eta gerrate bateko neke eta burukomiñen ittotasunean, Euzkadi'ko Lenengo Jaurlaritzak euskera alde erabilitako ardura baztuen testigantza, aidean artuta.

* * *

Gerra galdu zan.

Eta gero?

Izena be kendu nai izan euskuen.

Ixilpea.

Ixilpea baiño geiago: estuntza.

Eta ez estuntza utsa, ixilla, bertan-berakoa. Estuntza zitala, salataria, zirikalaria, laidogarria baiño.

Itsu eta zoro batzuen jokabidetzat artu ezik, sinistu be ezin leikez orduko gertaera eta jokabide asko.

Gaur barregarri, edo ta nik esango neuke, penagarri. Baiña bizi genduzan denporetan, zital, aierlari, benetan negar eragille...

Kalean, kotxean, tranbian alkar artean euskera egiten zalako, isunak, multak.

Azpaldi ikusi bako bik kale-kantoi batetik bestera azpaldiko agurra, alkarri, euskeraz egiteko "lotsabakotasauna" erakusten ebelako, zigorra.

Euskeraz egitea pekatu zan, gure gerra galtzeak Euskalerrian zabaldu eban zeru txikian. Kristiñau lez berba egin bear, nai ta Jesusen Biotzaren "detente" eta Karmen-go Amaren eskapularioz beteta, emakume ederrak bortxatu eta izorratzeko barruko kezka eta eskrupuloei aragikeriaren indulgentziak banatu.

* * *

Joera orreri urte batzutan eutsi eikeon. Gero, denporak aurrera joanaz, lotsagarri geratzen zan politika ori erabilenentzat.

Ziurrago zan, maltzurrago, satorrago, eskutuago, beste jokabide bat, arpegi bikotxa, barru garratz eta kanpo eder: zentsura. Muga bako zentsura, bere aurre eta atzeko eragiñagaz.

Aurrez denpora galdu eragin, aspertu, gogaitu eragiteko. Gero barruak lotu, ertsi eta kanpoei ederkatura egin.

Orrela emen trabak eta zigorrak, ukatzeak eta liburuak baiketak... eta emengo askatasun guzurrezko giroa etoikeriz erbestean erakutsi naian, liburu orreik zeifiek irakurri ez egoan tokietara erregalu lez edo zabalkunde maltzurrez bialdu, andik beste batzuk artzearen truke, Amerika nai Asia'ko laterrietako liburutegi nagusietara.

Orrelaxe urteak eta urteak, gaurko gazteak sinistu be egin nai edo ezin dituenak.

Aupada andi bat egin daigun.

Zubi luze bat igaro.

Berrogetak urtetako gaua igaro ondoren, egun sentia lako zabaltze bat igarten dan aldira jo daigun.

Eta ikusi euskerarentzat zelako legeak, araudiak, aukerak zabaldu, artu, itxi edo emoten diran.

* * *

Gure egoera, euskal egoera, dagon eran, gogoz eta eragiñez, lege biderako España'ko Konstituziñoian atear zabaltzea eta gure eskubideen oiñarriak ezagutu eraztea, nai ta ezko gendun. Orrela etorri zan 1978 urteko Konstituziño ori.

Bertan, 3 Atalburuko 2 atalean, au adierazoten da:

2. Espainiako beste hinkuntzak ere ofizialak izango dira haiei dagozkien Erkidego Autonomoetan, beraien Estatutoei dagozkien eran.

3. Espainiako hizkuntza moeta ezberdinen aberastasan kultur ondare bat da eta hura babes eta benegarri izango da.

20 Atalak, "Espainiako gizarte aniztasuna eta hizkuntza ezberdina errezpetatuz" euren mesede eta zaintzarako legeak egingo dirala esan ondoren, 148 atalburura eroaten gaitu eta bertan atal bi oneik billatuko doguz:

148-1. Erkidego Autonomoak har ditzateken konpetentziak alor hontakoak dira:

17. Kultura eta Ikerkuntza bultzatzea eta dagokien, Erkidego Autonomoaren hizkuntza irakastea.

Ori Espaiñiako Konstituziñoian.

Orrek, garrantzi geiago emoteko, eta erbesteari lotze-ko eta itxura emoteko, toki bitara eroango gaitu.

Bat, Nazio artera, Konstituziñoiko 10 atalburuan esaten dalako, Konstituziñoiko oiñarrizko askatasun eta eskubideei dagozkien arauak, Giza-Eskubide Orokorren adostasunez egingo dirala eta eurei dagokiezan tratadu eta itunen araberan.

Origaitik 1979'ko Urrillean, Giza-Eskubide eta Oiñarrizko Askatasunak babesteko Europa'ko ituna izenpetzen da.

Itun orretan, 14 atalean, garbi esaten da, itun orretako eskubide eta askatasunak, ezelako bereizkuntzarik barik ziurtatu bear dirala, batez be sexu, enda, kolore, izkuntza, erligio edo politika nai bestelako eritziak, nazio txikiago eta beste izateak kontuan euki barik.

Gogoan euki bear da, nai eta bete ez, aurrez, diktadura denporan, 1966 urteko Abenduaren 16'ko Erri eta Politika Eskubideei buruzko nazio arteko ituna izenpetu zala, eta an,

26 atalean, Europa'ko itunean, len gogoratu dogun atalean esaten danaren bardintsu aurrez esan zala, eta

27 atalean, beste au esaten zala: Gutxiengo endataldeak, erlijio taldeak eta hizkuntza taldeak dagozan Estatuetan, talde orreitako pertsoneri ez jakoela ukatuko euren taldeekin batera bere kultura-bizitzarako, sinismen-praktikarako edo izkuntza-erabilpenerako daukezan esku-biderik.

* * *

Ori erbestera begira, zabaltasun batera begira.

Eta etxeari begira, barruari buruz?

1979'ko Estatutoa emen daukagu.

Eta 6 garren atalburua Euskeraren ezaupidean dator, atal txiki oneitan zeazketak egiñaz:

1. Euskera Euskalerraren berezko izkuntza dalako, izkuntza ofizialen mailla izango dauala Euskalerrian, gaztelaniarekin batera, eta bertako bizilagun guztiak daukela izkuntza biak ezagutu eta erabilteko eskubidea.

2. Autonomiko Erakundeak kontuan eukiko dauala bertako egoera sozio-lingustikoa, eta ortarako bear diran neurriak artu eta erabidea billatu bearko dauala, ezaupidea ziurtatzeko.

3. Izkuntza dala-ta iñor ez dala gitxi-etsiko.

4. Euskera arazoetan Euskaltzaindia izango dala aolku emole.

5. Agintaritzak bateko Lurraldetik kanpora egin leikezan beste lurraldetako egoera kontuan artu al izateko neurriak artzeari buruzkoa da.

Jakiña, Estatuto au guretzat txikia da, alde bateri begiratzan dautsana. Eta geitu bearrean gara: Eta Naparroa'n?

Naparroako Foru Elkarteak, Naparroako Foru-Jaurpidearen Berreskuratze eta Obetzeari buruzko lege organikoa deitzen danean, "amejoramiento", deituraz eza-

gutzen dan legean, euskeraren nortasuna, duintasuna, mugatu egiten da, murriztu.

Beintzat bere 9 atalean, au esaten da zeatz-zeatz:

1. Gaztelera da Naparroa'ko izkuntza ofiziala.

2. Euskerak ere izkuntza ofizialtasuna izango da Naparroako lurralde euskaldunetan. Eta beste Foru-lege batek araupekotuteko lagaten da euskeraren erabilpen ofiziala.

Danok dakigu beste lege au, napartar askok ez dabela ondo ikusi, legez, Naparroa'ko zati baten baiño ez dalako onartzen euskerarentzako legekotasunik, eta jakiña, Agintearen ortazko ardurarik.

Itxi, laga daigun oraingoz Naparroa; ez bastertu, aurrean euki baiño, baiña oraingo egoerak guregana, gure etxe oiñera etortera beartuten gaitu.

Estatutoan iragarten diran aurapiderik egin ete da? Neurriak artu diranik ezin ukatu.

Ortara dator Euskeraren erabilpena araukotzeko oiñarrizko legea, 1982 urteko Azilla'ren 24'ko eguna daroana.

Bertan, Aintzin Idazpuruan, 2 garren atalean, zeatz esaten da:

2. Euskalerrriak euskera dau berenezko izkuntza.

3. Euskalerrriko Autonomi-Elkartearen izkuntza ofizialak, euskera eta gaztelania dira.

Gero, Lenengo Idazpuruko Atalburu bakarrean, Euskaldunen eskubideak aitatzen dira.

Bertan esaten danez.

Danok daukagu izkuntza ofizialak, beraz euskera, itzez nai idatziz erabilteko eskubidea.

Danok daukagu, baita, ikasketak izkuntza ofizialetan egiteko eskubidea.

Aldizkari, irrati, telebista eta beste adierazpenetan euskeraz entzun, ikusi eta irakurteko eskubidea.

Lanbidezko, lanezko, politikazko eta sindikaritzazko ekintzetan, euskeraz aritzeko eskubidea.

Edozein batzarretan euskeraz egiteko eskubidea.

Eta abar, eta abar.

Jaunak, gogartetu daigun, pentsatu daigun unetxo baten. Legea or dago. Zetarako? Zetarako? Guk eskubideak eukiarren, besteak betebearrik artu nai ez ba dabe?

Zelako azkatasuna eta indarra dauke legean ezagutzen dauskuezan gure eskubideak, euretako txikienagaz baliatzen asi ordurako, besteak mututu eragin, edo atzeraka eragiten ba dauskue, betiko ikusi ezin eta zitalkeriz?

Zetarako ikasketak izkuntza ofizialetan egiteko eskubidea, izkuntza ofiziala dan euskerarik ez ba dakie Unibersidadeko irakaslerik geienak?

Lau urte ta erdi dira "Euskeraren erabilpena araukotzeko oinarritzko legea" onartu zala.

Eta itaun batzuk egingo dodaz.

Bigarren Idazpuruan, Lenengo atalburuan, au esaten da:

8 Atala. "Euskal Herriko Autonomia-Elkartean egon daitezen Herri-Agintaritzagatikako edozein aginte-arau-pide edo erabaki ofizialek bi hizkuntzetan idatzita egon beharko du zabalkunde ofiziala egiteko".

Nai eta 1982'ko Errenta-agerpideak, Bizkaia'n, erdera utsez idatzita etorri, nik euskeraz bete nitun, erdal idazkerari, lerro bitartean euskeraz sartuta. Ba, lengo astean, agerpide orreri buruzko ziurtapen batzuk eskatu daustez, eta jakina, erderaz.

Zer egin bear dot, erantzun ez eta nai daben eran artxi-batu dagiela? Ori nire kalte gertatu leike. Atzera bialdu ta euskeraz egiteko eskatu? Baiña zetarako da legea eta zetarako eskubideak? Ala eskubideak eskabide izan bear dabe, eta beti be, gure makurpen?

Onetan, autortu bearrean nago, batez be azken urte bitan, ba dabillala Bizkaia'ko Aldundia orretan ardura artzen. Baiña... zenbat uts-egite oraindik?

Atal berbertan, irugarren puntuan, lenengo puntuan agintzen dan elebitan egiteari, oraindik euskal kutsu eta indar geiago emon nairik, au esaten da:

“Gorago agindutakoa hala dela ere, udalaren gizarte-hizkuntzazko egoera dela eta, herritarren eskubideen kaltetango gerta ez dedinean, herri-agintariek Toki-Ardularitzaren alorrean, euskera bakarrik erabili ahal izango dute”.

Sinistuko zendukie, oraindik, euskaldun uts eta jator diran erri txikietan, erderaz bakarrik egiten dirala idazki eta agiriak, eta euskeratzen bidaltzen dituenak be, ofizialtzat erderakoa erabilten dabela?

Ez dogu ikusten ba, gure Alderdi politikoak be, batzokietara, edo euren etxeetara bialtzen dituen idazkirik geienak erdera utsez bialtzen dituela, eta zerbait esan ezker, parkatzeko eskatzen dabela, prisaz egin bearra euki dabela-ta?

Zegaitik ez dabe euskeraz egiten eta erderara itzultzeko astirik euki ez dabela ta parkatzeko eskatu?

Esan dogun legean, 11 garren atalean esaten da, Euskalerritik abiatzen diran erri-garraiozko zerbitzu guztietan, iragarkiak, mezuak eta adierazpenak euskeraz eta gaztelaniaz egingo dirala.

Ziurtatu zeinkie iñok? Nik, orrela gertaten ez dala bai, ziurtatu neike.

19 atalean, unibersitate-eskoleko irakasleak bere bereizkotasunak eskatzen duenaren arabera eukeraz eta gazteleraz erabat gai izan daitezala lortzeko egokituko dituela euren ikasketa-egitarauak.

Noiz?

30 atalean esaten da: Idatzizko hizkuntza ofizial batasun eta araukotasunaz arduratuko dala, Euskal Erriaren kultura ondarearen funtsezko zati direnez euskalkiei bizi diran tokietan zor zaien begirunearen kaltetan gabe.

Alaz eta... gaur bertan ez al dogu ikusten Bizkaiko Aldundi berbera, nik esango neuke, bizkaiera erabilteko lotsaz edo bildurrez?

Onetara luze jardungo giñake, edo luze jarraitzeko gaiak aitatu leikez. Baiña gauzen gure gai nagusira, 50 urtetan egin edo beintzat egin nai izan danari buruz jarraitzera, kontuan eukita, 50 urte orreitatik Eusko Jaurlaritza baten nortasuna 8 urtetara mugatzen dala.

Ezin ukatu denporaldi ontan euskerari buruzko kezka eta ardurak egon diranik, oro-agindu, lege eta arauetan oiñarrituaz.

Batzuk gogoratuko doguz:

Euskal ikastolen erakundea (27-VII-1983)

Onein zeregiñetako bat, legean esaten denez:

4 garren atala,—A. Hezkuntza eta Kultura Sailak eman ditzan ikasketa egitarauai eta irakaspide arauai atxikiz ikastoletan euskerazko irakaskuntzak emateko artezpi-deak egiteratzea.

Irale. (26-XII-1983) (Irakaslegoaren alfabetatze-Euskalduntze programa)

Bigarren atala: “Euskal Autonomi Elkarteko ikaste-txeetan lanean diharduen irakasleak euskaldundu edo/eta alfabetatzea da Irale programaren helburu nagusia. Langintza osoaren azken xedea, horretara, zera da: aktiboan dagoen irakasle jendea euskara irakasteko, edo bere jakintzagaiak euskaraz beharrezko egokitasunez azaltzeko gaitzea.

Hizkuntza ofizialean erabilera Unibersitatez besteko irakaskuntzan (11-VII-1983)

Bere zereg iña: Euskara eta gaztelania derrigorrezko irakasgaiak izango dira lehenengo atalean aipatutako irakasmilletako ikastetxe guztietan.

Agindu onek beste geigarri batzuk euki zitun. Ala 1-VIII-83'ko “Hizkuntza Ofizialen Erabilerari buruzko dekretorearen garapena”, izenekoa. Ala baita “Irakaskuntzan hizkuntza Ofizialen erabilerari buruzko dekretorearen 9 Atalaren garapena” deiturakoa (3-V-1984) eta abar.

Irakaskuntza orokor maillan, jakingarri da *O.H.O.ko Goi Zikloko “A” Ereduko euskararen irakaskuntzaren araupena* (10-X-1985).

“Euskal hizkuntza eta Literaturaren Irakaskuntza Lanbide Heziketan (25-XI-1985).

Ori baiño lenago, *Euskal Hizkuntza eta Literaturaren Irakaskuntza B.B.B.en* (10-VIII-1982).

Bai eta *Euskal Hizkuntza eta Literaturaren Irakaskuntza U.B.I.n* (27-VI-1985).

Unibertsitate-Irakaskuntza (18-III-1985). Lege onetako 241 atalburuan au esaten da: Euskal Herriko Unibersitatearen hizkuntza ofizialak euskera eta gaztelania dira.

Baiña 242 atalburuan, guk ontzat ezin artu dogun au: Unibersitateak literatur euskara batua erabiliko du, bere kasuan, Euskaltzaindiak emandako arauai jarraituz, beroi baita Euskerari dagokionez, erakunde aholku-emailea.

Gogoan dogu, Euskal Estatutoa onartzean, “Euskaltzaindia sera *la* institución consultiva oficial en lo referente al Euskara” esaera zala ta, azken baten bakartasuna emoten eutsan *la* ori kendu egin zala textutik, será consultiva itxiaz, eta orrek, gaur Euskalerrian dagozan euskeraren buruausteei buruz, beste batzuk be aintzat artu bearra

JAURLARITZA

dagola esatzera beartuten gaitulako, batez be euskera jatorraren zale gareanok eta euskera jatorraren indarrean sinistuten dogunok, euskera biziko ba da edo ta erabiliko ba da beintzat.

HABE Erakunde sortzeko legea be eraginkorra izan da (25-XI-1983, kontuan eukita Habe'ren zeregiña bere sortzeko a) atalean esaten dan lez, "Gara-adinekoei euskera irakastea eta bai Euskal Herrian oiek euskalduntzearen eta alfabetatzearen suztapena era, hizkuntza-politikabidetarako gai den Jaurlaritzako ihardutze sailak emandako artezpideei atxikiz.

HABE'ri buruz eta batez be bere Euskaltegiei buruz ainbat agindu emon izan dira. Pozgarri izan zan Euskaldunontzat Euskal Telebistaren sorkuntza legea (19-VII-1982) bai eta Eusko Irratia'ren Sorkuntza legea be, egun berekoa. Eusko Telebistaren 16 garren atalean au esaten da: Irratsaioak bi izkuntzetan egingo direla kontutan izanik, Autonomia Elkartearen ofizial diren bi hizkuntzaz aski jabetuta egoteari balioa emango zaio" (Beteten ete da erabakitakoa?). Orrez gaiñera, ez dogu ukatuko euskera-aren mesedean ainbat arau, agindu, egitasmu eta abar artu eta emon diranik.

Or esate baterako, Bekak.—Liburuei laguntzak —Lopez Mendizabal Saria ikas-liburuentzat— Unibersitate Maillako euskerazko Liburugintzak —Banakako Ikus-Entzunezko Ikas-materialgintza— Euskara edo euskaraz irakasten duten Ikastetxeei laguntzak (30-VII-1985)—Ikastolen ekonomia hobetzeko diru-laguntzak (29-VII-85) Ikastetxetako giroa euskalduntzeko eskola-antzerkigintzarako laguntzak (22-X-85) —Eskol-umez osatutako bertso eskolentzako laguntzak (10-XI-85) —Euskal hizkuntzalarraren alorreko ikerlanetarako diru-laguntzak— Kultura eta Kirol Atsedenetako ekintzetarako dirulaguntzak (23-V-85)— Literatur lanentzako laguntzak — Aldizkako Argitalpenentzako laguntzak (3-VI-1985) eta abar.

Legeak egin dira. Erakundeak sortu be bai. Euskera-aren politika eta eragiñari buruz ainbat.

Lengo erreskadari begiratu eta erraza da beste batzuk geitzea. Ala Euskeraren Aolku batzordea sortzea (2-II-1982); Ala Izkuntza Politikarako Idazkaritza (2-II-1983), Herri Ardularitzaren Euskal Erakunde (6-VIII-1983), Antzerti Eskola edo Zerbitzua (12-IV-1983)...

Ez bakarrik Jaurlaritza berberarenak.

Jaurlaritza dira baita be (era baten) Lurralde Jatorretako Aldundi eta Batzar Nagusiak eta euren inguruko erakundeak. Eurak be ba diardue batzutan laguntza bidez, bestetan euren arnasa eta eragiñez euskerari nortasun eta aupada bat emon nairik.

Baiña... Argizarizko Museoekez gogoratzen naz sarri. Gizonik andienak gogoratzeko irudirik bitxienak egiten dira. Baiña ezin emon bizirik. Beti be edonoiz urte leiken argizari bigun eta gaixo koloretik ezin atara.

Denporari lotsa zaindu eta amaitzeko:

Gerra aurretxoan eta gerratean ain atsegiñez indarzen eta aupatzen eta erriaren onespenez eta atsegiñez erabilten gendun erri-euskerari (bear ba da neologismo biurri batzuen nabarmenkeria kenduta, eta gaurko bizibiderako bere sustraien muiñetik esne barria atarata, gure gaurko Jaurlaritza baten alegin eta erakundez, arnasa eta indarra, eragiña eta bizia emoten jarraitzen alegindu ba giña, elduko ete giñan une onetan euskeraren etorkizunari buruz nabaitzen dan etsipena lako kezka, illuntasun eta barruko naigabea gure artean igartera?

Zer adierazten dau orrek?

Problemaren bat ba dagola.

Eta askok dakiena da ori. Baiña euskeran be indarke-ria sartu da eta indarkeri orren bildurtiak ugaritu egin dira. Or dago euskeraren etorkizunerako ordago bat, erantzun eske.

A. ZUBIKARAI

ZER

ALDIZKARIA

- ILLEROKOA (MENSUAL)
- BIZKAIERAZ IDATZIA (EN BIZKAINO)
- ERRI-JAKINTZAREN GAIK (MATERIAS POPULARES)
- IRAKURGAI ERREZ-ERREZAK (LECTURA FACIL)
- ARAZO SAKONAK AZTERTUTA (ANALISIS DE TEMAS)

ARPIDETU ZAITE!

ZER
EUSKERAZALEAK

Colón de Larreátegui, 14 - 2.º - BILBAO-1